

KİLİS'İN ANTEP MÜDAFAASINDAKİ YERİ

Yrd. Doç. Dr. ERGÜNÖZ AKÇORA

Millî Mücadele'de Kilis'in Antep müdafaasındaki yeri anlatılırken şüphesiz I. Dünya Harbi'nden itibaren o günlerdeki siyasi ve askeri durumun ele alınması, bir bütün teşkil ettiğinin vurgulanması, konunun anlaşılması ve değerlendirilmesi yönünden muhakkak ki daha sağlıklı olacaktır.

Bilindiği gibi I. Dünya Harbi, 28 Haziran 1914'te Saraybosna'da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliahdı Arşidük François Ferdinand'ın eşiyle birlikte bir suikaste kurban gitmesi ile başlamış ve savaş kısa zamanda Avrupa'nın her tarafına yayılmıştı. Neticede; Almanya 1 Ağustos 1914'te, Rusya 3 Ağustos 1914'te, Fransa ise 5 Ağustos 1914'te birbirlerine savaş ilân etmiş ve ordular Osmanlı kapılarına dayanmıştı.

İtilâf Devletleri ve İttifak Devletleri olarak iki grupta savaşa giren Batılı Devletler, Osmanlı Devleti'ni yanlarına çekme yolunda ortaya koydukları oyunlar sonucu, üçlü ittifak lideri Almanya, uzun çalışmalarından sonra bir oldu bitti ile Osmanlı Devleti'ni kendi yanına sokmayı başarmıştı. Almanya ilk anda Osmanlı Devleti'ni çeşitli cephelerde muharebelere sokmak suretiyle yükünü hafifletmek istenmişti¹.

1 Ergünöz Akçora; "Çanakkale Deniz Savaşında En Uzun Gün, 18 Mart 1915" *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, s. 15, İstanbul 1988, s. 15.

Şüphesiz bütün cephelerin kendi yönünden önemi olmakla birlikte bunlardan en önemlisi olan "Çanakkale Cephesi'nde" en kanlı çatışmalar sonucu 300 bin askerimiz şehit düşmüş ancak, Türk askerinin sarsılmaz gücü ve inancı sonucu donanmaları ve daha sonra meydana gelen kara çarpışmalarında tarihe, "Çanakkale Geçilmez" destanını yazdıran Mehmetçik sonunda; Türk askerinin cesaret, fedakârlık ve kahramanlıklarıyla dolu muharebeler ile, haçlı ordularına çok büyük zayıflık verdirmek suretiyle geldikleri gibi gitmelerini sağlamıştır. Bu bakımdan "Çanakkale Muharebeleri", Osmanlı Devleti'nin hem yüz akı, hem de büyük üzüntü kaynağı olmuştur.

Osmanlı Devleti'ni parçalamayı ve paylaşmayı plânlayan Batılı Devletler; 4-10 Mart 1915'te İstanbul Antlaşması, 26 Nisan 1915'te Londra Antlaşması, 26 Nisan 1916'da Petesburg Antlaşması, 9-16 Mayıs 1916'da Sykes-Picot, 17 Nisan 1917'de Saint Jean'da Maurienne Antlaşması ve nihayet 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi ile nihai neticeyi elde etmişlerdir².

Bilindiği gibi Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi ve 10 Ağustos 1920 Sevr Antlaşması ile elindeki son toprak parçası Anadolu, İtilâf Devletleri tarafından işgal edilmiş ve Türk milleti karanlık günler içine girmiştir.

Ancak işgal ve işgale uğrama tehlikesi karşısında bölgesel direnme hareketleri gündeme gelmiş, genelde öncelikle silahlı mücadele yerine dernekler kurma, kongreler toplama ve mitingler düzenleme şeklinde düşünülmüştür. Daha sonra buldukları yörenin işgalini önlemek veya son vermek için silahlı direniş grupları da; çete, milis kuvvetleri, milli müfrezeler, mücahit müfrezeleri gibi adlarla, genelde "**Kuvâ-yı Millîye**" adını verdiğimiz, daha çok gönüllülük esasına dayanan kuvvetleri oluşturmuşlardır³.

2 Y. Tekin Kurat; *Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması*, Ankara 1976; s. 12-14.

3 Sadettin Gömeç; *Millî Mücadelede Gaziantep*, Ankara 1989, s. 11-15.

Mütarekenin 7. maddesi gereği Anadolu yer yer işgal edilmiş ve Osmanlı Devleti'nin fiilen varlığını sona erdirmiştir. 1 Kasım 1918'de Musul, 13 Kasım 1918'de İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan savaş gemilerinden oluşan 55 parçalık bir donanma ile İstanbul, yine; İskenderun, Gaziantep, Maraş, Urfa, Birecik önce İngilizler daha sonra da Fransızlar tarafından yer yer işgal edilmişlerdir.

Buna göre; İngilizler çoğunluğu İstanbul boğazının iki yakasında olmak üzere toplam 31 bin piyade, 112 top, 160 makinalı tüfekte gücünü sergilemiştir. Neticede İngilizler tarafından 19 Aralık'ta Kuzey'de Batum, güneyde Urfa ve Maraş, 15 Ocak 1919'da ise Antep işgal edilmiştir.

Fransızlar'a baktığımızda; 11 Aralık'ta Dörtyol, 17 Aralık'ta Mersin, 21 Aralık'ta Adana, 27 Aralık'ta Pozantı'yı işgal ederken, İstanbul boğazının Rumeli yakasına 33 bin piyade, 55 top, 39 uçak, 12 zırhlı araç ve güneyde tam teçhizatlı 5 bin kişilik bir güç çıkarmışlardır.

İtalyanlar'ın; Antalya, Fethiye, Marmaris ve Bodrum'u 5 bin kişilik kuvveti ile işgali gerçekleşirken⁴, Yunanlılar ise büyük güçler ile İzmir, Menemen, Torbalı, Manisa, Ayvalık, Turgutlu vs. gibi yerleşim yerlerine askerlerini sevk etmişlerdir. İşte bütün bu olaylar ve işgallere karşı bazı direnişlerin başlaması "Kuva-yı Milliye" fikrinin gerçekleşmesini sağlamıştır⁵.

Neticede Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesinin vermiş olduğu boşluktan istifade eden İtilâf Devletleri bir bahane ile Osmanlı ordularının terhisini sağlamış, silahları ellerinden alınmış ve işgal hareketleri ile tam bir vahşet ortaya konulmuştur. Nitekim 15 Mayıs 1919 İzmir'in Rumlar tarafından işgali bunun en bariz örneği olmuştur. Yuna-

4 Sadettin Gömeç; *Milli Mücadelede Gaziantep*, s. 16.

5 Alptekin Müderrisoğlu; *Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları*, Ankara 1990, s. 20-21; Mehmet Emin Dinç; *Kuva-yı Milliye'nin Türk Millî Mücadelesi İçindeki Yeri ve Önemi*, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, İstanbul 1990, S. 47, s. 24-26.

nistan'ın işgal hareketini gerçekleştirmesi İtilaf Devletlerinin mütareke öncesinden başlattıkları yoğun propagandalar neticesi olmuş ve Başbakan Venizelos bu işi bizzat yürütmüştür⁶.

Yunan ordusu İtilaf Devletlerine ait savaş gemilerinin eşliğinde 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal ederken İzmir'de bulunan Rumlar, Başpis-kopos Hrisostomos başkanlığında, sevinç gösterileri ve büyük taşkın-lıklar yaparak karşılaşmışlar, kin ve nefretlerini kusmaya çalışmış-lardır.

Nitekim Hasan Tahsin isimli bir gazetecinin Yunan bayraktarını vurması zulûmlarını daha da artırmaya yetmiş, Türkler toplanmaya, süngülenmeye ve işkenceler yapılmaya başlanmıştır. Ali Nadir Paşa yerlerde tekmelenerek sürüklenmiş, Albay Fethi Bey "Zito Venizelos" diye bağırmağı için şehit edilmiştir. İlk anda 9 subay şehit, 23 subay yaralanmıştır. Ayrıca pek çok ev ve işyeri Rumlar tarafından yağmalanmıştır. Böylece Türk Milletinin düşmüş olduğu kötü durumdan istifade eden Yunanlılar bütün ihtiraslarıyla işgalin ilk günlerinden itibaren Anadolu'da kanla ve ölümlerle Türklerden intikam almaya çalışmışlardır⁷.

Şüphesiz Yunan işgali Anadolu'da duyulur duyulmaz infial ve tepkiler başlamış, mitingler ve protestolar yanında dernekler ve silahlı mukavemet teşkilatları kurulmaya başlamıştır. İşgal hareketleri milletimizi derinden yaralamış ancak vatanın düşmandan temizlenmesini, millî birliğin yeniden sağlanmasını temin edecek bir kıvılcım, millî mukavemetin güç kaynağını teşkil etmiştir. Bu bakımdan İzmir'in

6 Daha geniş bilgi için bkz. Rauf Atakan; Türk İstiklâl Harbi, Büyük Taarruz ve Takip Harekâtında İdari Faaliyetler ve Lojistik, Gnkur ATASE Bşk. liği yay, *Büyük Taarruz 70 nci Yıl Armağani*, Ankara 1992, s. 209-210; Ahmet Emin Yaman; Milli Ordu, *Atatürk Yolu*, Ankara 1988, S. 2, s. 115.

7 Ergün Aybars; *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, C.1*, İzmir 1984, s. 137-139; Fahri Belen; *Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara 1983, s. 57; Sıtkı Aydınel; *Güneybatı Anadolu'da Kuvâyi Millîye Harekâtı*, Ankara 1990, s. 31-34.

işgali Türk milletinin uyanmasında ve milli mücadeleye azimle başlamasında önemli bir başlangıç olmuştur⁸.

Nitekim Reddi İlhak yurdun her tarafına çektiği telgraflarda işgalin başladığını ancak son ümidin milletin göstereceği direnişe bağlı olduğunu bildirerek derhal mitinglerin yapılmasını duyurmuştu. Yine "İzmir Müdafaa-i Hukuku Osmaniye" Cemiyeti ABD temsilcilerine ve İstanbul'daki devlet adamlarına çektikleri telgraflarda, milletin bunu tanımayacağı, vatan ve din uğrunda kahramanca çarpışarak şehit olmaya hazır bulduklarını duyurmuştu⁹.

Bu sırada İstanbul hükümetinden ümidini kesen ve burada bir şeylerin yapılamayacağını anlayan Mustafa Kemal ise, Samsun'a geçmiş aynı şekilde İzmir işgalinin protesto edilmesi için mitinglerin düzenlenmesine, vatanın bütünüünün tehlikede olduğu açıklanarak millî şuurun uyanmasına çalışılmasını bildirmişti.

Bu maksatla; 15 Mayıs 1919'da Aydın'da, 15 Mayıs 1919'da Muğla'da, 16 Mayıs 1919'da Bayramiç ve Seydişehir'de mitingler düzenlenmiştir. Böylece fiilî hareketlere 19 Mayıs 1919'dan sonra Mustafa Kemal'in inandırıcı fikirleri ve tutumuyla bu istekler en kritik anda halkın ve kurulacak teşkilatların yanında yer almalarına ve Milli Mücadele'nin çekirdeğinin atılmasına sebep teşkil etmiştir¹⁰.

Yukarıda da açıklandığı gibi Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918 tari-

8 Daha geniş bilgi için bkz. Feti Ünsal; "İstiklal Mücadelemiz'i Başlatan İzmir'in İşgali Olayları Millî Direniş ve Mücadele, Mutlu Son", Gnkur ATASE, Başk. Yay., *Büyük Taarruz, 70 nci Yıl Armağani*, s. 283; Fahri Belen; *Türk Kurtuluş Savaşı*, s. 60-61; Abdülhalük M. Çay - Yaşar Kalafat; *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kuvâ-yi Milliye Hareketleri*, s. 7; *Kurtuluş Savaşı*, İstanbul 1985, s. 315.

9 Ergün Aybars; *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, C. 1, s. 145; Sıtkı Aydinel; *Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yi Milliye Harekâtı*, Ankara 1990, s. 31-34.

10 Yücel Özkaya; *İstiklâl Savaşında Türk Halkının Kuva-yi Milliye'ye ve Milli Orduya Katkıları, II. Askeri Tarih Sömineri Bildirileri*, Ankara 1985, s. 19-25; Feti Ünsal; "İstiklal Mücadelemiz'i Başlatan İzmir'in İşgali Olayları Millî Direniş ve Mücadele, Mutlu Son", Gnkur ATASE Bşk. İriği yay, *Büyük Taarruz. 70 nci Yıl Armağani*, s. 285-290; Sıtkı Aydinel; *Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yi Milliye Harekâtı*, Ankara 1990, s. 38-39.

hinde Mondros Mütarekesinden sonra, mütareke hükümlerin, gereği Anadolu'nun her köşesi işgal edilmiş ve Türk milletinin eli kolu bağlı duruma getirilmişti. Bunlardan en etkilisi ise İzmir'in Yunan ordusu tarafından işgali olmuştu. Bu durum Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışına kadar mitingler ile protesto edilmeye çalışılmış ancak en önemlisi Erzurum ve Sivas Kongreleri ile de vatanın tehlikede olduğu ve bir an önce mücadeleye geçilmesi kararı alınmıştı.

Bu arada İngilizler Antep'i işgal ettikten sonra Ermenilerin tahrik ve teşvikleri ile halka zulüm etmeye başlamıştır. Bu zulüm devam ederken şehrin ileri gelenlerinin yaptıkları bir toplantıda silahlarının teslimini kararlaştırmışlar, Fransız adaletine ve korumasına güvenmişlerdir. Yine bu sırada Fransız ordusunun geleceğinin duyulması halkı biraz daha ferahlatmıştır. Fakat bunda da yanıldıklarını anlamaları çok sürmemiştir¹¹

Bütün bu hareketlere rağmen 1919 sonlarında Antep'de pasif bir direnme başlamış ve bölgeye gönderilen Süvari Yüzbaşısı Kâmil Bey (Albay Polat) ilk defa Kilis'te millî bir kuvvet kurarak Fransız birliklerine vurmaya başlaması önemli bir başlangıç olmuştur.

Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılmasına çalışıldığı günlerde pek çok sorunların olduğu bilinmektedir. Bunlar arasında; yerel isyanları, zararlı cemiyetleri ve işbirlikçilerini göstermek mümkündür. Nitekim; Düzce, Hendek, Gerede, Bolu ayaklanmaları millî kuvvetleri pek uğraştıran olaylar olarak korkulu günler yaşatmıştır¹².

İstanbul'da toplanan son Osmanlı Mebusan Meclisi Mustafa Kemal'in gayretleriyle "Misak-ı Milli"yi (Milli yemin) kabul ettirmiştir. Durumun nazikliğini anlayan itilâf devletleri 12 Ocak 1920'de açılmış olan Osmanlı Meclisi'ni basmışlar, bir kısım milletvekillerini tutuklamışlar, bir kısmını da sürgün etmişlerdir. Bu şartlar altında

11 Lohanlızade Mustafa Nureddin, *Gaziantep Müdafası*, Gaziantep 1974, s. 16-19.

12 Muzaffer Erendil, *Çok Yönlü Lider Atatürk*, Ankara 1986, s. 105.

çalışamayacaklarını düşünen bazı milletvekilleri ise Ankara'ya göçmeye başlamışlardır.

Bu arada itilâf devletlerinin 16 Mart 1920 tarihinde başlatmış oldukları fiili işgal hareketleri memleketin her yanında nefretle karşılanmıştır. Ancak Anadolu'da bir hükümet olmayışı da Mustafa Kemal'in yeni bir hükümet kurması zamanının geldiğine inandırmış bir genelge ile yeni bir meclisin açılması için İstanbul ve Anadolu'da seçilmiş delegelerin Ankara'ya gelmeleri bildirilmişti. Böylece Meclisin açılışının bir an önce gerçekleşmesi düşünülmüştü.

İstanbul'un işgalinden sonra Mustafa Kemal yalnız bir protesto hareketi ile kalmamış, bazı tedbirler de almıştır. Nitekim buna; İstanbul ile muhaberenin kesilmesi, Eskişehir ve Afyonkarahisar'daki yabancı birliklerin silahlarının alınması, Geyve ve Ulukışla yakınlarındaki demiryolunun uçurulması ve Anadolu'da bulunan yabancı subayların tutuklanması gibi tedbirler gösterilebilir¹³.

Yukarıda açıklandığı gibi Mustafa Kemal 17 Mart 1920'de bütün vilayetlere ve kolordu komutanlıklarına çektiği bir telgrafla, Ankara'da büyük selahiyetlere sahip bir meclisin toplanacağını bu sebeple delegelerin yeniden seçilmesini, dağılmış bulunan meclisin üyelerinin de yeni meclise kabül edileceklerini açıklamıştı.

Mustafa Kemal **Heyet-i Temsiliye** Başkanı olarak, bu bildiri ile; Ankara'da olağanüstü yetkiye sahip bir meclisin toplanacağını, bunun için her livadan beşer üyenin seçilmesini, seçimde her parti, zümre ve cemiyetin aday gösterebileceği gibi, bireysel olarak da adaylıklarını koyabileceklerini, seçimlerin gizli ve mutlak çoğunluk esasına göre yapılacağını bildirmişti. Ayrıca bunların tamamının 15 gün içinde yapılmasını istemişti¹⁴.

13 Muzaffer Erendil; *Çok Yönlü Lider Atatürk*, s. 107.

14 Sacit Karaibrahimoğlu, *T.B.M.M. Ankara 1968*, s. 25-36; M. Cemil Özgül; *Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'daki Çalışmaları*, Ankara 1989, s. 156-157; Ergun Özbudun; *TBMM Hükümetinin Hukuki Niteliği*, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. 2, 1985, s. 483.

Bu durumlar yaşanırken işgal edilmiş topraklarda da kendi çaplarında örgütlenmelere gidilmeye ve düşmanı kendi vilayetlerinden atmaya çalışılmıştır. İşte Antep ilk kıvılcım olması sebebiyle en önemlilerinden birisini teşkil etmiştir.

Başta da izah edildiği gibi konumuzu teşkil eden "**Kilis**"in Millî mücadele ve Antep müdafaasındaki yeri bir bütün olarak anlatılmaya çalışılacaktır. Şüphesiz Kilis'in bu müdafaadaki yeri verilirken de öncelikle millî mücadele çerçevesinde civar illerdeki durumlarda gözler önüne serilmeye ve bunu yaparken kronolojik bir sıra takip edilerek izah edilmeye gayret sarfedilecektir.

Mondros mütarekesi sonrası Anadolu yer yer işgal edilirken, 13 Şubat 1919'da karağâhı Diyarbakır'da bulunan 13. Kolordu Kumandanlığının da dağıtılması, silahların ve esirlerin serbest bırakılması istendi. Fakat, Kolordu Kurmay Başkanı Halit Bey, verilen notayı reddetti ve Millî Mücadele-ye devam kararı aldı¹⁵.

Ancak Batılı devletlerin bölgede millî birlik ve beraberliği parçalamaya yönelik çalışmaları da devam etti. Bu çerçevede Diyarbakır bölgesinde "**Kürt Teali Cemiyeti**"nin bir şubesi açılarak Kürt ayaklanması için büyük çaba sarfedildi. İngilizlerin ayrılıkçı güçleri desteklemelerine karşı XIII. Kolordu Komutanı **Halit Bey**'i İngilizlerin kışkırtmalarına karşı uyanık olmaları uyarılarında bulundu. Diyarbakır'ı da işgale hazırlandıkları haberi yayılmaya başlayınca Diyarbakır'da Millî Mücadeleye yönelik ilk örgütlenme "**İmdat Komitesi**" adı altında açıldı. Ayrıca "**Müdafaa-i Vatan**" adı altında ve başkanlığına Müftü **İbrahim Efendi**'nin getirildiği bir direniş örgütü kuruldu. Yine, merkezi İstanbul'da olan "**Vilâyat-i Şarkiye Müdâfaa-i Hukuk-ı Millî Cemiyeti**" adı altındaki örgütün bir şubesi de Diyarbakır'da açılarak, başkanlığına **Cemil Paşazade Mustafa Bey** getirildi. İngilizler bu durumlara karşı gizli çalışmalarını sürdürürken bölgedeki isyanları

15 Kâmil Erdeha; *Millî Mücadelede Vilâyetler ve Valiler*, İstanbul 1975, s. 143-146.

devamlı hareket halinde tutmaya ve Milli Mücadele hareketini başarısız kılmaya çalıştı¹⁶.

Urfa şehri 24 Mart 1919'da İngilizlerin; 30 Ekim 1919'da da Fransızların işgali ile karşılaştı. Bu sırada Antep'te de çatışmalar başladı. Urfa ise 29 Aralık 1919'da Yüzbaşı **Ali Saip** (Ursavaş) düşmanı Urfa'dan atmak için Ocak 1920'de direnişe geçti. Harekâtın son hazırlıklarını Diyarbakır'dan yürüten **Ali Saip Bey** 7 Şubat 1920'de Urfa'daki Fransız komutanlığına bir ultiimatom çekerken, gecesini birliklerini Karaköprü'ye getirdi. 9 Şubat günü beklenmedik bir şekilde Urfa'da çatışmalar başladı. Ermenilerin de desteklediği 560 kişilik Fransız birliği Gureba Hastahanesi'ni kuşattı. Bunun üzerine çatışmalar hızlandı.

1920 yılının bir başka önemli olaylarından birisi de İngiliz konsolosu **Binbaşı Noel** yeniden tahrikleri ve teşvikleri ile **Millî Aşiret Reisi Mahmut Bey**'i isyana teşvik etmesi ve başlatmasıdır¹⁷.

Yukarıda belirttiğimiz gibi bölgede İngiltere boş durmadı. Bölgeye ajanlar göndererek ayrılıkçı çalışmalarını hızlandırdı. **Mardin**'in etnik ve sosyal yapısı hakkında geniş raporlar tutarak Diyarbakır'a aktaran **Binbaşı Noel**, Londra himayetlerinde bir "Bağımsız Kürdistan'ın" kurulması ve buna Van, Bitlis, Diyarbakır ve Mamurat-ül Aziz'in de katılmasının faydalı olacağını bildirdi¹⁸.

Mardin'de İngiliz birlikleri Mondros Mütarekesi sonrası Binbaşı Noel'in de teşvikleriyle milli kuvvetlere karşı kışkırtmaya başladılar. İngilizler hareketlerine devamla aşiret reislerinden **Ali Batı**'nın da isyan çıkarmasını sağladılar. Nitekim bunun sonucu 11 Mayıs 1919-

16 "Diyarbakır mad." Y.A. c. 3, s. 2244: Kâmil Erdeha; *Millî Mücadelede Vilâyetler ve Valiler*, s. 148-155.

17 "Şanlıurfa Maddesi", *Anabritanica*; C. 20, s. 235: M. Orhan Bayrak; *Türkiye Tarihi Yerler Klavuzu*, s. 525; Pars Tuğlacı; *Osmanlı Şehirleri*, İs. 297: Yahya Akyüz; *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu*, Ankara 1988, s. 182-188: "Urfa mad." Y.A. c. 9, s. 7382-84.

18 M. Kemal Öke; *İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Siyaseti ve Binbaşı E.W.C. Noel'in Faaliyetleri*, Ankara 1988, s. 21-41.

da Nusaybin işgal edildi. Ancak Mardin'de bulunan 5. Tümen birlikleri ile isyan bastırılabilirdi. Bu isyan hareketleri 18 Ağustos 1919 tarihine kadar devam etti ise de isyan hareketi Milli Mücadeleye katılan kumandanlardan **Abdi** ve **Salih Ağa**'lar tarafından bastırılabilirdi.

Daha sonra bölge Fransız birliklerine terkedildi. Fransız ordusu da İngilizleri aratmadı. Fakat, Mardin halkı Fransız birliklerine karşı da harekete geçerek düşmanı şehre sokmamak için Kuva-yı Milliye teşkilatını kurdular¹⁹.

Adıyaman Milli Mücadele başlarken diğer iller gibi düşman işgaline uğramadı. Bununla birlikte kendi gayretleriyle büyük katkılarda bulunmaya çalıştı. Nitekim Antep'te kurulan **Heyet-i Merkeziye Yıldırım Taburu** ve **Şimşek Taburu**'na pek çok katılmalar olması bunun en güzel örnekleridir²⁰.

Bu kısa bilgilerden sonra esas konumuz olan **Antep** ve **Kilis** bölgesine gelince;

1918 Eylül ayından itibaren güneyde Halep bölgesinde büyük direnmelere rağmen Halep düşmüş, Nablus bozgunundan beri Türk askeri arkadan vurulmuş en nihayet 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi ile Anadolu paramparça olmuştur. Türk varlığı büyük bir tehlike içine girmiştir.

İtilaf devletleri bölgenin dini ve etnik yapısını çok iyi bilmekte ve hesaplarını ona göre ayarlamıştır. Bu maksatla 14 Ekim 1918'de Kilis'e bağlı köylerde Arap kökenlileri, Filistin ve Arabistan'da olduğu gibi maddi yardımlar ile kışkırtmaya başlamışlardır. Bu maksatla bölge halkı "**Kilis Havalisi Arap Cemiyeti**"ni ilk anda 80 kişi bir araya gelerek kurmuşlardır. Yayınladıkları bildiri ise özetle "*Artık bundan sonra Türklerin Araplara tahakküm edemeyecekleri, müstakil bir Arap devleti kurmak istedikleri, başına da Emir Faysal'ı getireceklerini*" söylemeleri durumu daha açık ortaya koymuştur.

19 Pars Tuğlacı; *Osmanlı Şehirleri*, s. 240: "Mardin mad." Y.A. c. 8, s. 5772.

20 "Adıyaman mad.", Y.A., c. 1, s. 201.

Neticede Faysal, Kilis Belediye Başkanına Kilis'in teslim edilmesini istemiş ancak Belediye Başkanı Osman Fazlağaoğlu belediye meclisinde alınan kararla bu isteği reddetmiş ve bunlara karşı konulması için örgütlenmeye karar vermişlerdir.

Kilis'in ileri gelenleri ve ilmiye mensupları tarafından hemen maddi destek sağlanarak "**Cemaat-i İslamiye**" adını verdikleri karşıt bir örgüt kurmuşlardır. Bu cemiyetin kurucuları arasında: **Hacı Mustafa (Beşe), Neşet Topaloğlu, Ali Canbolat, Tahir Canbolat, Mehmet Cemallettin (İslambey), Abdullah Celkanlı, Hulisi Necioğlu, Hacitahirzade Mehmet, Mahir Bey**, v.s. gibi isimleri görmek mümkündür.

Cemiyet ilk iş olarak Arap eşkıyalarının saldırılarından emin olabilmek için silahlı bir güç meydana getirmiştir²¹.

Daha sonra Kilis'in asayiş ve muhafazasını temin gayesi ile Kilis'te ikinci bir milis kuvveti Kaymakam **İbrahim Süreyya Bey**'in izniyle jandarma kumandanı **Yusuf Ziya Bey** tarafından kurulmuştur. Bu çalışmalarında gayet başarılı olmuşlardır. Nitekim **Mustafa Kemal Paşa** Kilis'e geldiğinde bu çalışmalarından dolayı takdirlerini bildirmiştir.

Milis kuvvetlerine rağmen 6 Aralık 1918'de (bazı eserlerde 15 Ocak 1919) hükümet konağı İngilizler tarafından işgal edildi. Derhal sürgünler, büyük baskılar ve şiddet kullanarak hâkimiyeti sağlamaya çalıştılar. Sıkıyönetim ilân ederek 24 saat içinde bütün silahların teslim edilmesini istediler. Silahlarını teslim etmeyenlerin yanında silah bulunduğu takdirde derhal idam edileceklerini bildirdiler. Halbuki daha önce Katma İstasyonu ve çevresindeki 7 Ordu'dan kalan silah ve cephaneyi işgalden önce toplamışlardı. Aslında bundan maksat, kendi güvenlikleri yanında Ermenilerin daha iyi katliam yapmalarını temin etmektir.

21 Şinasi Çolakoğlu; *Kilis Direniş – Kurtuluş ve Sonrası*, Ankara 1991, s. 13–20.

Ancak oyunu anlamalarına rağmen Antep halkı İngilizler'e inarak bu kurala öncelikle uydu. İngilizler aynı şeyi Ermenilere uygulamadılar. Türklere karşı tahrikler arttı. PTT binasını kontrol altına aldılar.

Bu olaylar üzerine halk Antep'te bir miting düzenleyerek işgalin haksızlığını bütün dünyaya duyurmaya çalıştı²².

Bir müddet sonra Ermeni işbirlikçiler ile Türklere karşı kin ve nefretleri artmaya başladı. İlk olarak bölgenin ileri gelenleri ve aydınlardan bir grup Halep'e ve Mısır'a sürüldüler²³. Buna halk tarafından tekrar mitingler düzenlenip sert tepkiler gösterildi²⁴.

Bu arada 15 Eylül 1919'da Suriye'deki işgalin **Lloyd George** ve **Clemenceau**'nun anlaşmasıyla bölgedeki yabancı güçlerin değiştirildiği görüldü. 29 Ekim 1919'da İngilizler, işgal ettikleri Kilis-Antep-Maraş ve Urfa'nın bulunduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni Ermenilerin coşkun gösterileri arasında Fransa'ya terkettiler.

Suriye ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Fransa'ya terki büyük tepkilere yol açtı. Nitekim, İstanbul'daki müttefik devletlerin yüksek komiserlerine yurdun çeşitli yerlerinden çekilen telgraflar ile Antep, Maraş ve Urfa'nın işgali protesto edildi²⁵.

Ayrıca bu protestoya Fransızlar tarafından ehemmiyet verilmediği takdirde milletin tüm imkânlarıyla bunlara karşı konulması karar altına alındı. Aslında bu yeni alınmış bir karar olmayıp evvelce görülen lüzuma göre İngiliz askerlerinin yerine bir karakol değişikliği

22 Lohanızade Mustafa Nureddin, *Gaziantep Müdafaası*, s. 18; Şinasi Çolakoğlu; *Kilis Direniş-Kurtuluş ve Sonrası*, s. 43-50.

23 Lohanızade Mustafa Nureddin, *Gaziantep Müdafaası*, s. 15-16.

24 Geniş Bilgi için bkz. A. Hulki Saral; *Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi*, C. 4, Ankara 1966, s. 48-49; Gaziantep mad. c. 4, Y.A., s. 2979; Selahi R. Sonyel; *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, C. 1, s. 17; A. Nadi Ünler; *Gaziantep Savunması*, İstanbul 1969, s. 11.

25 Taner Baytok; *İngiliz Kaynaklarında Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara 1970, s. 24.

şeklinde yorumlanarak işgalin asıl sebebinin değiştirilmemiş olduğu vurgulanmıştır²⁶.

Antep'teki baskılara daha sonra Fransızlar tarafından desteklenen Ermeni çeteleri o kadar haince ve merhametsizce hareket etmişlerdir ki halk, şehir ve kasabalarını terketmek zorunda kalmışlardır²⁷. Fransız işgal kuvvetleri komutanı **General Gouraud** bir beyanname neşrederek asayişin sağlanmasına titiz davranacağını bildirmiş, Antep'te bir Milli Ermeni Fırkasının da kurulduğunu, bunlara yapılacak en küçük bir hareketin Fransız birliklerine yapılacağını duyurarak Türkleri sindirme hareketine girişmiştir.

5 Kasım 1919 Cuma günü Antep'te Akyol Camii üzerine çekilen Türk bayrağının Ermeni çetesi tarafından indirilmesi sınırları germiş bunun üzerine Fransız komutan Ermenilerin bazı kıtalarını şehirden çekmek zorunda kalmıştır. Fakat Ermenilerin saldırganlıklarının yine arttı, Türkleri tehdit ve dövme olaylarının devam ettiği görülmüştür.

9 Kasım 1919 günü ise Mustafa Kemal'in yurdun her tarafına gönderdiği telgrafta Fransız işgalinin protesto edilmesi için Müdafaa-ı Hukuk Merkezlerine emir verdiği görülmüştür²⁸.

10 Kasım 1919 Ermeni çeteleriyle Türk polisi arasında kavga çıkmış, **Cemiyet-i İslamiye** durumu protesto etmiş, 23 Kasım 1919'da Antep'te büyük bir miting yapılmış, 9 Aralık 1919'da hem halktan, hem de Diyarbakır'da bulunan 13'ncü Kolordu Komutanı **Miralay Ahmet Cevdet Bey** tarafından sert tepki gösterilmiştir.

Bu arada **Şahin Bey** (Mehmet Sait)²⁹ yurdun içinde bulunduğu kötü durumu görerek 13 Aralık 1919'da İstanbul'a gelmiş ve **Ali Rıza Paşa**

26 Kâzım Özalp; *Milli Mücadele (1919-1922)* Ankara 1985, s. 77.

27 Selahattin Tansel; *Türk Kurtuluş Savaşı (1919-1922)*, Ankara 1965, s. 59.

28 Ali Nadi Ünler; *Gaziantep Savunması*, İstanbul 1969, s. 24-25.

29 Birinci Dünya savaşında esir düşmüş, esirlikten kurtulduktan sonra Antep muharebelerine katılmış asıl adı Said olan üstegmen rütbesinde bir subaydır.

kabinesinde Harbiye Nazırı **Cemal Paşa**'dan vazife isteği ile Birecik ilçesi askerlik şubesine tayin edilmiştir.

Ancak Antep'e geldiğinde durumun vahameti karşısında Birecik'e gitmemiş ve Heyet-i Merkeziyeden görev istemiştir. Bunun üzerine kendisine Kilis yolunun Ulumasera Köyü ve çevresinin reisliği teklif edilmiş, kendisi de bunu kabul etmiştir.

Bu görevi aldıktan sonra kısa bir müddet sonra **Lohan, Kürüm, Kehriz, Kazıklı, Cilcime, Milli, Karasakal, Mezraa, Hacaz ve Ulumasera** köylerinden elde ettiği gönüllüler ile 800 kişilik bir kuvvet temin etmiştir.

Şahin Bey, bu kuvvetler ile Kilis-Antep yolu üzerinde üç müdafaa hattı tesbit ile Fransız kuvvetlerinin geçişlerini engellemek istemiştir. Bu müdafaa hatları:

Birinci Hat; Kızılburun – Araphöyüğü – Minadır köyleri arasında.

İkinci Hat; Kertil sırtları – Kapçağız köyünün batı yamaçları – Kazıklı köyünün doğu ve batısındaki tepeler arasında.

Üçüncü Hat; Elmalı – Bostancık köylerinin kuzey kesimlerindeki tepeler arasında³⁰.

Bu arada 6 Ocak 1920 tarihinde Fransız birlikleri **General Keret** idaresinde 3 bin 500 kişilik bir birlik tarafından Maraş işgal edilmiştir. Bu birliğin 2 bin kişisini gönüllü Ermenilerin olduğunu söylersek durumun vahameti daha iyi anlaşılacaktır. Maraş Kuva-yı Milliyesi 500 kişilik bir kuvvetle buna karşı koymaya çalışacaktır³¹.

30 A. Nadi Ünler; *Gaziantep Savunması*, s. 30-32; Şinasi Çolakoğlu ise *Kilis Direniş-Kurtuluş ve Sonrası*, adlı eserinde, s. 85-88'de; Şahin Bey hakkında şu bilgileri vermiştir. Özetle: Mehmet Sait'in Elbeyli aşiretinin Tırıklı oymağından olduğu, şimdi Suriye topraklarında kalan Bab ilçesinin Zilif köyünde doğduğu belirtilmektedir. Küçük yaşta yetim kalmıştır. Şam'da astsubay olarak orduda görev almış daha sonra üstün başarısından subaylığa geçmiştir. Kilis, Antep yolunun müdafaası ve Antep gençliğini örgütleme vazifesi ile "Şahin" kod adı ile işe başlamıştır. Kilis-Antep yolunu işgalcilere kapatan genç Kilis'e gelmiş, çevreden topladığı 800 kişi ile büyük bir mücadeleye vermiş, bir efsaneleşmiş kahramandır.

31 Şinasi Çolakoğlu; *Kilis Direniş-Kurtuluş ve Sonrası*, s. 50.

12 Ocak 1920'de Ermeni gönüllüler ve Fransız askerlerinden oluşan 400 kişilik birlik 2 top ve pekçok makinalı tüfek ile 50 kadar süvariden oluşan Fransız birliği Maraş'a yardım için gönderilmiş, bunu haber alan milli kuvvetler **Büyük Araplar Köyünde** kuşatmışlar, **Boynoğlu, Memik Ağa** ve **Yamaçobalı Dede Ağa**'nın gayretleri ile Fransız birliğine ağır bir darbe indirmişlerdir³².

19 Ocak 1920; Antep'ten Maraş'a hareket eden bir Fransız işe kolu Aksu Köprüsü civarlarında **Arslan Bey** ve **Polat Bey**'in ilk direnişi ile karşılaşmış, daha sonra **Molla Karayılan** isimli birisi tarafından pusuya düşürülmüş ve tamamen imha edilmiştir. **Aksu Köprüsü** ve telgraf hatları tamamen kesilmiştir³³.

21 Ocak 1920'de Antep'te akşama doğru İnönü Caddesi'nde fırın önünden 12 yaşlarında oğlu **Kâmil** ile birlikte geçmekte olan bir Türk kadınına, sarhoş durumda olan iki Fransız eri sarkıntılık etmiş buna dayanamayan Kâmil, annesini savunmak için taşla hücum etmiş ancak bu iki asker tarafından süngülenerek şehit edilmiştir. Olayı duyan halk galeyana gelmiş, toplu olarak yürüyüşe geçilmiş ise de komutan **General Gouraud**'un müdahalesi ve bir daha böyle şeylerin olmayacağına dair söz vermesi üzerine ahali dağılmıştır³⁴.

25 Ocak 1920 tarihinde Mustafa Kemal Paşa kolordu kumandanlıklarına ve milis kuvvetlerine verdiği emirde ise özetle: "*Kuva-yi Milliye yapacağı savaşı Fransızlara karşı başlatmalıdır. Ani saldırılar ile Fransızlar imha edilmelidir. Demiryolları, köprüler ve tüneller stratejik önemine göre kullanılmaz hale getirilmeli. Cephe savaşından mümkün olduğu kadar kaçınmalı, gerilla muharebeleri yapılmalı vs.*" demek suretiyle Kilis halkını yönlendirmek istemiştir.

31 Ocak 1920'de Fransız askerleri Türkler tarafından döğülmüş ve

32 Sadettin Gömeç; *Milli Mücadelede Gaziantep*, Ankara 1989, s. 36-39.

33 Kâzım Özalp; *Milli Mücadele (1919-1922)*, s. 94.

34 Lohanızade Mustafa Nureddin, *Gaziantep Müdafaası*, s. 32-34; Şinasi Çolakoğlu; *Kilis Direniş-Kurtuluş ve Sonrası*, s. 88.

olay büyütülmeden ileri gelen bir takım kişilerin telkin edici konuşmalarıyla sükûnet sağlanabilmiştir.

Bölgedeki asayişin bozuk olduğunu üst üste meydana gelen olaylar ve öldürmelerden anlıyoruz. Nitekim 1 Şubat 1920 günü dört Amerikan uyruklu şahıs kimlikleri belirlenemeyen kişilerce öldürülmüştür. Bu durum Fransızlar'da büyük tedirginlik yaratmış ve tedbirleri artırmışlardır.

2 Şubat 1920; Teşkilatını tamamlayan **Şahin Bey** Kilis–Antep karayolunu tutmuş ve bu stratejik konumu muhafazaya çalışmıştır. Bu tarihlerde Fransız komutana yazdığı bir mektupla Antep–Kilis yolunun asayiş yönünden güvenli olduğu Fransızlardan gayri herkes, sorumluluğu altında tehlikesiz seyahat edebileceğini bildirmesi kendilerine olan güvenin bir göstergesi olmuştur.

3 Şubat 1920; Fransız komutanlığı Kilis'te 150 arabalık bir erzak konvoyunu kuvvetli bir muhafaza altında Antep'e hareket ettirmiş ise de **Kertil mevkiinde** pusuya düşerek Kilis'e geri dönmek zorunda bırakılmıştır. Bu durum halkın manevi kuvvetini artırmıştır³⁵.

16 Şubat 1920; Kilis–Antep yolu üzerinde yanlışlıkla Fransız arabası sanılarak saldırıda bulunulmuş, yine aynı yolu takip eden bir Fransız birliğine ahali tarafından saldırıda bulunulmuş, bazı yaralı ve ölü bırakarak Kilis'e dönmek zorunda kalmıştır³⁶.

18 Şubat 1920; İkinci sıcak çatışma bu tarihte olmuştur. Kilis Kuva-yı Milliyesi **Şahin Bey**'in kumandasında Kilis–Antep yolunu kesmişler, Kilis'ten gelen 150 arabalık konvoy pusuya düşürülmüş ve çok kayıp verdirilmiştir. Daha sonra Fransızlardan destek alan Ermeniler de Türkler'e büyük bir baskı kurmaya çalışınca mahalleler tam olarak ayrılmaya başlamıştır.

35 Şinasi Çolakoğlu; *Kilis Direniş–Kurtuluş ve Sonrası*, s. 88–90.

36 Sadettin Gömeç; *Milli Mücadele'de Gaziantep*, s. 40.

Bu arada Antep-Kilis yolunu Fransız birlikleri yeniden geçmeye çalıştığı bir sırada Şahin'in, Kilis yolu Kuva-yi Milliye kumandanlığına getirilmesi ve karargâhını **Ulumeşe köyünde** kurması durumu değiştirmiştir. İlk anda milli kuvvetler ile Antep'e gelmekte olan bir Fransız taburu durdurulmuş, Şahin Bey'in pususundan kurtulamamışlardır. Ancak Fransızlar daha sonra bir alay yardım getirerek yolu açabilmişlerdir³⁷.

21 Şubat 1920; Fransız Komutanı Antep Mutasarrıflığı'na bir mektup göndererek Şahin'in kuvvetlerinin çekilmesi şartı ile barış yapmayı teklif etmiş ise de Şahin özetle: *"Kirli ayaklarınızı bastığımız şu toprakların her zerresinde bir damla Türk kanı karışmıştır. Her bucağında bir atanın mezarı vardır. Türk bu topraklara, bu topraklar da Türk'e isandı. Kaynadı. Sade siz değil bütün dünya bir araya gelse, bizi bu topraklardan ayıramazsınız. Bize çatmayın. Bir gün evel topraklarımızdan savuşup gidiniz. Yoksa kıyarız canınıza"* derken düşmanın maneviyatını bozmaya çalışmıştır. Bu arada Antep Heyet-i Merkeziyesi ise Şahin'in çekilmesi için düşmana şu şartları ileri sürmüştür:

- 1- Antep'teki gönüllü Ermeni kıtalarının uzaklaştırılması,
- 2- Antep'e başka takviye kıtalarının getirilmemesi,
- 3- Bölgede disiplinin sağlanması amacıyla bir Türk taburunun Antep'e getirilmesine müsaade edilmesi³⁸.

5 Mart 1920; Bir Fransız konvoyu Kilis'ten hareket ederek **Oylum** civarına gelmiş fakat yine geri dönmek zorunda kalmıştır. 8 Mart 1920'de Kilis'ten Antep'e hareket eden bir Fransız birliği Şahin'in direnmesi karşısında geri dönmüştür.

15 Mart 1920; Bir alay kuvvetindeki bir Fransız birliği **Akça-Koyunlu**'dan Kilis'e gelmek istemiş ancak, **Humeyli Köyü** yakınındaki

37 Şinasi Çolakoğlu; *Kilis Direniş-Kurtuluş ve Sonrası*, s. 93.

38 Hulki Saral; *Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi*, C. 4, s. 124; Şinasi Çolakoğlu; *Kilis Direniş-Kurtuluş ve Sonrası*, s. 94.

Seve Boğazı'nda şiddetli bir çarpışma sonrası durdurulmuş, **Kilisli Sakıp Bey** ve birliği **Kurtkulağı** bölgesinde büyük kahramanlıklar göstermiş ve gelecek takviyelerin geçmesini bir müddet daha önleyebilmişlerdir. Burada **Kilis Kuva-yı Milliyesi** başarılı bir müdafaa taktiği göstermiştir.

17-18 Mart'ta düşmanın Kilis'e geçeceği haberi üzerine tedbirler alınmış, yine **Seve Boğazı**'ndan **Sinnep Suyu**'nu geçerken **Şahin Bey** ve **İslam Bey** tarafından baskın ateşine tutulmuşlar, Fransız birliği Kilis yolu üzerinde ağır kayıplar vermiş, güçlkle kaçabilmişlerdir. Bunun üzerine Antep'deki Fransızlar geçiş güvenliğini sağlamak için yeniden yardım istemişlerdir³⁹.

24 Mart 1920; **Katman** bölgesinden Kilis'e 6 bin kişilik karışık bir birlik gelmiş, daha sonra hazırlıklarını tamamlayan Fransız birlikleri; 2 bin süvari, bir batarya top ve 4 tank ile birlikte ağır ve hafif makineli tüfekler ile teçhizatlandırılarak Kilis'ten hareket ettirilmişlerdir.

Oylum Köyü'nden itibaren savaş tertibatı olarak ilerlemeye başlanmış, ilk önemli çatışma **Kızılburun** tepelerinde, Kilis Kuva-yı Milliye birliklerine karşı yapılmıştır. İkinci büyük çarpışma, **Kertil** civarında olmuş, ağır topçu atışları karşısında Türk birlikleri geri çekilmek zorunda kalmıştır.

Ancak **Şahin Bey** büyük bir gayret ve cesaretle etrafındakilerin kanlarının en son damlasına kadar savaşıpcaıklarına yemin ettirerek Kilis'ten Antep'e gitmek üzere hareket eden iki konvoyu bırakmamış ve yoldan geçirmemiştir. Bu durum Antep'te yardım bekleyen Ermeni ve Fransız kuvvetlerinin zor durumlarda kalmasına ve Antep'te halkın büyük moral kazanmasına sebep olmuştur. Fransız birlikleri bu durumu kırmak için daha çok kuvvet getirmeye ve yolun açılmasına çalışmışlardır.

³⁹ Şinasi Çolakoğlu; *Kilis Direniş-Kurtuluş ve Sonrası*, s. 97-109.

26 Mart 1920; Şahin Bey'in kuvvetlerinin azimli ve kararlı tutumları karşısında Kilis'ten Antep'e gitmek üzere hareket eden iki konvoy yoldan geçememiş, Fransız birliklerinin maneviyatları ve otoriteleri kırılmıştır. Bu durum Antep'teki birliklerin de morallerini bozmuş, ne yapıp yapıp bu yolun açılması hususunda emirler verilmiştir.

Nitekim 26 Mart sabahı **Yarbay Andrea** komutasındaki birlikler Kilis'ten hareketle Antep'e hareket etmişlerdir. Bu kuvvetleri; 3 piyade taburu, 2 süvari bölüğü, 1 dağ bataryası, 4 tank, 1 seyyar hastane toplam 2 bin 500 asker ve bin 400 hayvandan teşekkül etmiştir. Oylum köyünü geçtikten sonra Kantar'a ve Kızılburun tepelerinde ilk mukavemetle karşılaşan düşman birlikleri topçu atışları ile bunu kırmak istemiştir. Yine bir piyade bölüğü ve süvari bölüğünü de müdafaasının yanına alarak bir ihata hareketine geçmiştir⁴⁰

Şahin Bey ise **Sinap Köprüsü** tahrip edilmiş olduğu için istihkâm ve köprü takımlarını ileriye alarak köprüyü geçit verebilecek şekilde tamir etmişti. Bu esnada **Kızılburun**'daki Kilis Kuva-yi Milliyesi tarafından düşman keşif koluna ateş açılmış, Fransızlar topçu atışı desteğinde askerlerini geri çekmek zorunda kalmışlardır.

27 Mart 1920; **Şahin Bey** o gece düşmana ani bir baskın yapmış fakat başarılı olamamıştır. Bunun üzerine **Çapalı Köyü**'ne giderek taze kuvvetler toplamaya çalışmıştır. Daha sonra kuvvetlerini **Kertil** sırtlarında toplamış ve burada şiddetli bir muharebe cereyan etmiştir. Ancak Şahin Bey düşmanın üstün gücü karşısında tutunamamış ve **Elmalı Deresi**'nin kuzey kesimlerine çekilmiştir.

Kilis Kuva-yi Milliye kumandanı Şahin Bey, Fransız birliğinin Kilis'ten ayrıldığını haber alır almaz **Dazburun - Kızılburun** hattının tutulmasını emretmiş, ancak Fransızlar da bunu haber almışlar ve bu bölgeyi top atışına tutmuşlardır. Kilis Kuva-yi Milliye birlikleri **Sin-**

40 Sadettin Gömeç; *Millî Mücadelede Gaziantep*, s. 42-46; Selahattin Tansel; *Türk Kurtuluş Savaşı (1919,192) C. 3*, Ankara 1978, s. 209-211.

nep Köprüsü'nü yakmış, düşman tarafından hemen onarılmıştır. Burayı geçmeyi başaran Fransız birlikleri Kertil tepelerinde çok şiddetli top atışları ile birlikte saldırılarını devam ettirmişler, **Şahin Bey** karşı koymada zorlanınca Elmalı Köprüsü'ne çekilmek zorunda kalmıştır⁴¹.

Aynı şekilde 28 Mart 1920 günü de Fransızlar, Kilis–Antep yolu üzerinde **Elmalı Köprüsü**'nü tutan Şahin Bey tarafından durdurulmaya çalışılmıştır. Bu müdafaa da **Yılanoğlu Molla** kuvvetleri **Bostancık** tepelerinde, **Boynoğlu Memik** çeteleri Elmalı sırtlarında, **Antep müfreze-leri** Ulumaşera köyü zeytinlik alanında, **Şahin Bey** kuvvetleri de **Elmalı Köprüsü** ve Kilis yolu üzerinde mevzilenmişler ve düşmanı geçirmemeye and içmişlerdir.

Düşman birlikleri topçu desteğinde **Karayılan Oğlu**'nun bulunduğu Bostancık arkasındaki mevzileri işgale çalışmışlardır. Bu arada Molla kuvvetleri top atışları ve düşmanın çevirme harekâtı karşısında mevzilerini terketmiş ve **Mızımız Deresi**'ne doğru çekilmek zorunda kalmıştır. Bir müddet sonra üstün düşman birlikleri karşısında Türk kuvvetleri Elmalı sırtları ve Ulumesera bölgesini terketmişlerdir.

Fransız birlikleri aynı şekilde Şahin Bey kuvvetleri üzerine gitmişler, top atışları ile ağır bir baskı altına almışlardır. Neticede Şahin Bey de birliklerini geri çekmek zorunda kalmıştır. Ancak, kendisi büyük bir cesaret örneği vermiş tek başına Fransız birliklerine ateş açmış, mermisi bitince süngüsü ile saldırmıştır. Bu yiğit kişi sonunda cephanesiz kalınca Elmalı Köprüsü üstünde düşman mermisi ve süngüsü ile şehit düşmüştür.

Bununla vatan için ölmek zamanının geldiği anladığı an tereddütsüz seve seve canını vermek gerektiğini anlatmak istemiş, bunu ispat etmiştir.

Böylece Antep'e Fransız ordusunun girmesini önlemek için can-

41 Şinasi Çolakoğlu; *Kilis Direniş-Kurtuluş ve Sonrası*, s. 112-114.

larını feda ederek şehit düşen Şahin Bey ve yanındakiler bir destan yaratarak Milli Mücadelenin kahramanları arasında yer almışlardır.

Şahin Bey'in şehit düşmesi çevrede büyük bir üzüntü yaratmış, herkes bunun intikamını almaya yemin etmiş ve mücadelelerine daha da istekli devam etmişlerdir. Nitekim bunu duyan **Kılıç Ali** hemen kuvvetleriyle Antep civarına gelmede gecikmemiştir.

Şahin Bey'in köprü üzerinde söylediği gibi "*Düşman benim cesedimi çiğnemededen buradan geçemez*" sözünü ispatlamış ve Fransız birlikleri cesedini çiğnedikten sonra rahatça Antep'e girebilmişlerdir.

Ancak Kilis'ten Antep'e gelen birliklerin bir kısmı tekrar Kilis'e dönerken **Balaban mevkiinde** pusuya düşürülmüş ve ilk anda yüksek rütbeli bir subay ve 20 askeri öldürülerek Şahin Bey'in intikamının ilk neticesi alınmıştır⁴².

Bu arada 1 Nisan'da tüm Antep'liler Fransız askerlerine karşı mücadeleye başladı. **Bostancık** civarında ilk baskınla Fransız askerlerine ağır darbe vuruldu. Heyet-i Merkeziye teşkilatı ilk açık toplantısını yaparak savaşın yönetimini ele aldı. İki günlük çatışmalarda 23 şehit ve yaralı verildi. Ancak 4 Nisan'da **Kılıç Ali Paşa'nın** Heyet-i Merkeziye ile yaptığı toplantı ile şehrin savunulması ve ikmal merkezlerinin tesbiti yapıldı. Daha sonra **Çınarlı Camii** merkez kabul edilerek muharebelerin sevk ve idaresi için Antep şehri 7 bölgeye ayrıldı⁴³.

6 Nisan 1920; Fransızlar Kozanlı tarafındaki mahallere karşı saldırılarda bulundular ve bazı mahaller zaptedildi. Ancak bu sırada 11 Nisan'da halkta iase sıkıntısı başladı. Bunu gidermek için yerini **Kilisli Arslan'a** bırakarak Kılıç Ali şehir dışına çıktı. Fransızlar ikmal yollarını Kilis üzerinden daha emin bir yol olan Akçakoyunlu demiryolu istasyonunu merkez yaparak güvence altına almak istediler.

42 Lohanlızade Mustafa Nureddin, *Gaziantep Müdafası*, s. 38-39.

43 Halkı Saral; *Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi*, C. 4, s. 129.

15 Nisan 1920 Fransız birlikleri **Albay Normand** komutasında takviyeli bir alayla **Nizip** üzerinden Antep'e yardıma koyuldu. Bunu önceden haber alan **Kılıç Ali**, **Sinan Köyü** ve **Şah Melek** hayratı denilen yerde pusuya düşürdü, ancak silah gücü fazla olan Fransız birlikleri karşısında önemli bir üstünlük sağlayamadı ve geri çekilmek zorunda kaldı.

Düşman birlikleri 16 Nisan 1920'de şehrin güney ve doğu kesiminde topçu atışlarıyla şehri teslim zorladı. O akşam **Yıldırım** ve **Şimşek** taburları da bozuldu. **Kilisli Arslan Bey** de gecedan istifade ile **Musullu** cephesine çekildi.

17 Nisan 1920'de Kilis'ten gelen kıta şehrin batı kısmındaki **Battal Höyük** ve **İbrahimli sırtlarını** işgal etti. Aynı gün 800 kişilik bir takviye kuvveti alan Fransızlar, 18 Nisan'da halktan yeniden Fransız idaresine şartsız tabi olunmasını istediler. Aksi takdirde daha şiddetli bir top atışına başlayacaklarını bildirdiler ise de buna aldırış eden olmadı.

19 Nisan'da Fransız komutan şehrin teslimini tekrar istedi. Fakat aynı gün **Halfeti**'den **Yasin** ve **Ali Muzaffer**, **Birecik**'ten **Hasip Bey**'in idaresi altında 120, **Besni**'den 70 kişilik bir kuvvet muhasara birliklerinin arasından şehre girmeye muvaffak oldu. Bu halkın moralini az da olsa düzeltti. Bu günlerde şehrin güney ve batı kısımları Fransızların elinde bulunurken sadece bir kaç mahallesi Türklerin elinde bulunuyordu. İşte bu mahalleleri de ele geçirmek için harekete geçtiler⁴⁴

Bu arada 23 Nisan 1920'de Ankara'da **Büyük Millet Meclisi** açılmış, istenilen doğrultuda milletvekilleri seçilerek Ankara'ya gönderilmeye başlanmıştı. İşte ilk meclise, seçilen Antep milletvekilleri arasında **Kılıç Ali**, **Yasin Kutlu**, **Abdurrahman Lami**, **Ali Cenani**, **Hafız Şahin** ve **Ragıp Beyler** gönderilmişlerdir⁴⁵.

44 Sadettin Gömeç; *Milli Mücadelede Gaziantep*, s. 50-56; Selahattin Tansel; *Türk Kurtuluş Savaşı (1919-1922)*, C. 3, s. 211; Şinasi Çolakoğlu; *Kilis Direniş-Kurtuluş ve Sonrası*, s. 118-126.

45 "Mardin mad." Y.A., C. 8, s. 5773.

26 Nisan 1920 **Albay Normand**, **Mağarabaşı** semtini aralıksız bir top atışına tuttu. Kilis'ten Antep'e hareket eden 800 piyade 4 top ve iki tank ile şehrin doğu kesimine saldırdı. Üstün ateş gücü karşısında Türk birlikleri iyi bir müdafaa ile bunların geri çekilmelerini sağladı. Bu başarı morallerini artırdığı gibi düşmana indirilen ilk darbe oldu.

28 Nisan 1920'de Urfa tarafındaki Fransız kuvvetlerinin sıkışması üzerine **Albay Normand** kuvvetleri Antep'ten ayrıldı. Fakat gittiği güzergâhta zaman zaman baskınlara uğrayarak kayıplar vermek zorunda kaldı.

Ancak bu Antep'in etrafındaki kuşatmayı zayıflatamadı. Çünkü garnizon birliklerinden başka Kuzeyden Normand kuvvetleri, batıdan ise **Albay Debievre** kuvvetleri tarafından sarılmıştı. Bunlar devamlı olarak İslam ahaliye zülüm yapan bir kuvvet olarak görülmüştü.

Halbuki Antep içinde şehri savunmak üzere iki milis taburu, **Sam Köyü**'nde 9. Kafkas Alayı Karargâhı ve 2. Tabur, **Beylerbeyi**'nde 1. Tabur bulunurken, silah olarak da 6 makineli tüfek ve 3 Rus dağ topuna sahipti.

Düşmanın kuşatmasına rağmen bu günlerde **Kılıç Ali** kuvvetlerinin **Samsak Tepe**'ye gelerek ordan şehre girmesi, halkın maneviyatını ve çarpışma isteğini artırmaya yetmişti.

29 Nisan 1920; **Kafkas Alayı**'nın top atışları ile Madintepe, **Kurbanbaba** ve kolej taraflarını ateş altına aldığı, 30 Nisan'da ise Fransız komutan **Debievre** birliklerini geri çektiği ve tam bir muhasara altına girdikleri görüldü.

1 Mayıs ve 2 Mayıs 1920 günleri artık süngü süngüye bir çarpışma başladı. 3 Mayıs'ta ise, şiddetli bir saldırıdan sonra **Teketepe** Türkler'in eline geçti. Aynı gün Fransız Komutan **Abadi**'ye, **Kılıç Ali** ve Kuva-yi Seyyare Kumandanı **Seyfullah** tarafından iki ültümatom çekildi. Bu ültümatomda özetle *"kendi toprağında hür yaşayan bu milletin*

yabancı boyunduruğunu asla kabul etmeyeceğini, bu bakımdan biran önce şehri terketmeleri, hemen terkettikleri takdirde Kilis'e kadar kendilerine saldırmayacağını, şehri terketmedikleri takdirde dökülecek kanın mesuliyetinin kendilerine ait olacağı" bildirildi⁴⁶.

5 Mayıs 1920; Antep'te meydana gelen hadiseleri kahramanca göğüslemelerinden dolayı Antep Şehri Meclisi tarafından bu hususta çekilen telgrafta teşekkür ile taltif edilerek Meclisin hususî teşekkürleri ve başarılarının devamı diledi.

Bundan sonra da muharebeler bütün şiddetiyle devam etti. 8 Mayıs 1920 Fransız birliklerinin Kilis'e ricatları sırasında 2 bin esir ve iki top ele geçirilirken, düşmana büyük bir darbe vuruldu. 10 Mayıs'ta muhasara altındaki düşmana Kilis'ten gönderilen bin kişilik bir kuvvetle Antep'e erzak ve silah sokulması engelledi. Neticede bu kuvvetler Kilis'e geri dönmek zorunda kaldı.

12 Mayıs 1920; **Kılıç Ali Bey** Antep'ten milletvekili seçilerek Ankara'ya çağırıldı. Fakat Antep Heyet-i Merkeziyesi onu göndermek istemedi. O da **Kilisli Ali Bey**'e görevi bırakarak Antep'ten ayrıldı. Bu halk tarafından hoş karşılanmadı.

Arslan Bey'den sonra Alay Kumandanı **Hamdi Bey** Kuva-yi Milliye kumandanlığına getirildi. 19 Mayıs günü şehrin batısındaki **Kurbanbaba Tepesi** zaptedildiği gibi 24 üncü Türk Alayı da Antep'e girdi.

21 Mayıs 1920 günü Fransız kuvvetleri Antep'te mahsur kalan askerlerinin kurtarılması için hazırlıklara başladı. 200'den fazla araba, süvari ve topçu ile takviyeli bir Fransız piyade taburu Kilis'ten hareketle Antep'e doğru yol alınca burada bulunan Kuva-yi Milliye birlikleri de bazı tertibat almak zorunda kaldı. Buna göre:

1- Birinci ve ikinci müdafaa hattında, **Kızılburun** sırtları ve **Polat Bey** kumandasındaki Kilis ve havalisi kuvvetleri bulunacak.

46 Lohanlızade Mustafa Nureddin, *Gaziantep Müdafası*, s. 275-276.

2- Üçüncü müdafaa hattında, **Akbaba sirtları** 9'uncu Alay'ın bir ve ikinci taburundan birer piyade bölüğü, Yıldırım taburu ile Antep milli taburundan iki birlik bulunacak.

3- Dördüncü ve son müdafaa hattında **Körkün tepeleri**'nde 9 uncu alayın birinci taburundan iki bölük piyade bulunacaktı⁴⁷.

22 Mayıs 1920; Düşman birlikleri **Kertil**'den hareketle **Ulumesara** köyü istikametinde yürüyüşe geçti. Bu birlikler **Nafak Boğazı**'nda pusuya düşürülecekti. Ancak Akbaba sirtlarında yapılan muharebede topçu desteği alan düşman birlikleri, Türkler'in **Akbaba tepesini** boşaltmalarını sağladı. Ağır kayıplar veren Türk kuvvetleri İbrahimli üzerinden Maraş'a çekilmek zorunda kaldı.

Bunun üzerine komutan **Debieuvre** kuvvetleriyle Antep'e girmeye karar verdi. Ancak **Karayılan** kumandasındaki bir müfreze muhasarayı yarmak için **Sarımsak Tepe**'ye ani bir taarruzda bulunarak muhasarayı yarmayı başardı. Önünden kaçanlar Kozanlı mahallesindeki Ermeni mahallesine sığınmak zorunda kaldı. Ancak bu arada Karayılan'da şehit düştü. Bunu fırsat bilen Fransız birlikleri Türk muhasarasını yarmayı ve Antep'teki Fransız kuvvetlerini takviyeye muvafak oldu.

24 Mayıs 1920; Fransız kuvvetlerinin Türk mahallelerini geliş güzel top atışına tutmaları sonucu yüzlerce kişinin ölümüne ve yaralanmasına sebep oldu. Kilis'ten gelen takviye birlikleri ile düşman bu sefer askeri yardımı şehre sokmayı başardı.

28 Mayıs 1920 tarihinde başlayan bu hareketlere rağmen ateşkes için çabalar harcanmaya başlandı. Nitekim Genelkurmay Başkanlığı Antep Mutasarrıflığı'na çektiği telgrafta; "*Antep'de bulunan Fransız müfrezesi şehrin dışında yerleşmek üzere geri çekilecektir*" denilerek ateşkesin ilk şartlarının yerine getirilmesi istenmişti.

47 Şinasi Çolakoğlu; *Kilis Direniş-Kurtuluş ve Sonrası*, s. 174.

Neticede Fransızlar 30 Mayıs'ta 20 günlük bir anlaşma imzalamış ve bazı yerleri boşaltmayı kabul etmişti. Ancak bu durumdan memnun olmayan Ermeniler ateşkesi kasıtlı olarak ihlal ederek bunun bir an önce bozulması için büyük çaba sarfetmişlerdir.

Ateşkesden istifade ile Kilis Kuva-yi Milliyesi'nden bir bölümü ihtiyaçlarını gidermek için Kilis'e gelirken, aynı şekilde Kilis'e Antep'ten çok sayıda Ermeni de getirmişlerdir. Uçurulan köprüler ve yollar onarılmış, Fransız birlikleri az da olsa bir nefes alma imkânı bulmuştur. Ancak bu ateşkesden Ermeni ve Araplar olumlu, İngilizler ise olumsuz yönden etkilenmişlerdir.

Görüşmeler 8 Haziran'a kadar sürmüştür. Antep şehrinin tamamen tahliye edilmemesi üzerine yeniden harekete geçen Türk birlikleri 20 Haziran 1920'de 2. Kolordu Kumandanlığı'na **Selahaddin Adil Paşa**, Antep muntıkası kumandanlığına da Miralay **İrfan Bey** getirilmiş ve harekât başlamıştır.

26 Haziran günü yine mazlum görünüşüne bürünen Ermeni cemaatinin lideri, Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf çekerek, Ermenilerin ötedenberi Türkler ile kardeşçe yaşadıklarını, bundan sonra da aynı şekilde yaşamak istediklerini, yaptıkları mezalimden sonra isteyebilmişlerdir. Fakat bu iyi niyet gösterileri ve ateşkes sadece zaman kazanmaktan öteye geçmemiştir⁴⁸.

Nitekim, 26 Temmuz'da **Selahaddin Adil Paşa Sam Köyü** yakınlarına gelmiş diğer komutanlar da buraya gelerek plânlarını gerçekleştirmek için harekete geçmişlerdir.

29 Temmuz'da topçu atışları ile saldırılar hızlanmış ancak, Kolordu Kumandanı **Selahaddin Bey**'in gelmesi Türklerin maneviyatlarını düzeltmiş ve şiddetli bir şekilde çarpışmalara devam edilmiştir. Bu durum 8 Ağustos 1920 tarihlerine kadar sürmüş, Fransız birlikle-

48 Selahattin Tansel; *Türk Kurtuluş Savaşı (1919,1922)*, C. 3, s. 222; Şinasi Çolakoğlu; *Kilis Direniş-Kurtuluş ve Sonrası*, s. 183-188.

ri Suriye'den getirdikleri takviye birlikleri ile işi bitirmek istemişlerdir. Ayrıca çevrenin eli silah tutan vatansever halkı Nizip'te toplanarak milli kuvvetlere yardımcı olmak istemişlerdir.

Fakat Fransız birliklerinin üstün kuvvetleri karşısında geri çekilmek zorunda kalınmış pek çok şehit verilmiş ve esareti kabul etmeyeceklerini bir daha ortaya koymuşlardır. Neticede Antep'in bir kısmını ellerinde tutmaya muvaffak olmuşlardır⁴⁹.

11 Ağustos günü Fransız Komutan **Kolonel Andrea** bir bildiri neşretmiş, şehrin kayıtsız şartsız teslimini istemiştir. Ayrıca isyandan dolayı birbuçuk milyon altın lira para cezasına çarptırıldıklarını, bu paranın tedarikine kadar bütün eşraf ve tüccarın hapsedileceği duyurulmuştur.

Bu sert ültimatoma, sert bir cevap verilmiş ve: "*Antep şehrinde taş üstünde taş oldukça ve hayatta bir tek Türk kaldıkça şehir teslim edilmeyeektir*" denilmiştir. Bunun münakaşası yapılmış bazı ayırmacılar savunmaya karşı çıkmış, sonuçta "*Hürriyet ve istiklâlimizi istiyoruz. Bunları istemeyenlerin aramızda yeri yoktur*" diyerek kesin kararlı olduklarını bildirmişler böylece ayırmacıları susturmuşlardır. Bu karar o gün TBMM'ine oy birliği ile bildirilmiştir.

Urfa ve Maraş'taki gibi Antep'in de kurtarılması için ordu ve milletin elele vererek çalışmalarının gerekli olduğu anlaşılmış ve genel bir taarruz yapılması kararlaştırılmıştır. Taarruz gece yarısı iç bölgede **İncezade Hüseyin Bey**'in komuta bölgesinden başlatılmış, kısa zamanda **Cunut Tepesi** ele geçirilmiş, Fransız kuvvetleri **Perili Kaya** siperlerine kadar kovalanmıştır⁵⁰.

18/19 Ağustos gecesi 24'üncü Alay ve milli kuvvetler baskın yapmış bunun sonucu bir kısım kuvvetler Antep'e girmeyi başarmış ve Fran-

49 Sadettin Gömeç; *Milli Mücadelede Gaziantep*, s. 70-72.

50 Sadettin Gömeç; *Milli Mücadelede Gaziantep*, s. 77.

sız birliklerinin bir kısmının şehrin batısındaki tahkimli mevzilere geri çekilmeleri sağlanmıştır.

Ancak 21 Ağustos günü Fransız birlikleri karşı taarruza geçmiş, **Dülük Tepe**'yi geri almışlar, fakat tepede fazla kalmadan, ertesi günü tekrar atılmışlardır.

Düşman daha sonra **Nizip** hattında ilerleyerek Nizip'i işgal etmiştir. Buradan gerekli erzak tedarikini yapan düşman 23-25 Ağustos günleri Antep'i şiddetli top atışına tutmuşlardır. Fakat gelen bazı yardımlar Antep halkının direnme gücünün artmasına yetmiştir. Nitekim Malatya milletvekili **Hacı Bedir Ağa**'nın 300 kişilik birliği ile yardıma gelmesi halkın bitmiş olan ümidinin yeniden doğmasına ve direnme gücünün artmasına zemin hazırlamış hatta saldırıya geçilmesine sebep olmuştur.

Bu maksatla 4-5 Eylül günü Nizip'teki düşmana ani bir baskın ile zayıt verdirilmiş ancak düşman topçusunun Antep'i daha şiddetli top atışı ile yıkmaya ve intikamını alınmaya çalışmıştır.

9-10 Eylül günü Fransız topçusu yoğun bir ateş ile Türk siperlerini tahrip ettiklerine inanarak yeniden saldırıya geçmişler ancak, yine yanılarak şiddetli bir müdafaadan sonra geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Neticede 4 subay ve 50 asker kaybetmişlerdir.

TBM. Meclisi ise bu durumu büyük bir üzüntü ile yakından takip ediyor ve yapılan konuşmalar ile şehrin, büyük bir cesaret ve kahramanlık ile kendisini bütün yokluklara rağmen müdafa ettiğini, her gün pek çok şehit verildiğini büyük bir gururla biliyordu⁵¹.

3 Ekim 1920, düşman yıkıcı propaganda ile şehir halkını ayırmak için bildiriler dağıtmaya başlamış ise de başarılı olamamıştır. Bunu **Özdemir Bey**'in karşı bildirisinden anlıyoruz. Bu bildirisinde özetle "*Artık siz de anlamışsınızdır ki Türk milletine hiç bir silah kâr etmi-*

51 Samet Ağaoğlu; *Kuvay-ı Milliye Ruhu*, Ankara 1981, s. 142.

yor. Türk Milletinin yumruğu sizce malûmdur. Bu millet tarihine öyle bir sayfa bırakacaktır ki bu sayfa dünya durdukça bütün sömürgeci devletler gibi Fransız milleti için de yüz karası, Türk Milleti için ise şan ve şeref mücadelesi olacaktır."

5 Ekim - 14 Ekim tarihleri arasında Fransız birlikleri yaptıkları saldırılarda yine bir başarı elde edememiş ve her tarafta geri püskürtülmüşlerdir. Bu çatışmalar da şehir halkı azim ve dayanıklılığı ile bir kere daha teslim olmayacaklarını göstermişlerdir.

3 Kasım 1920 günü 5'inci Tümenin Urfa'dan Antep'e hareketini Fransız birlikleri casusları vasıtasıyla haber almışlar ve yeni hücumlar bu sayede önlenmiştir. Bunun üzerine Fransız birliklerinin kuvvetlendirilmesi için İstanbul'da bulunan **General Goubeau** birlikleri 21 Kasım günü Antep bölgesine kaydırılmış, böylece durum Türk birliklerinin aleyhine dönmeye başlamıştır.

24 Kasım 1920 tarihine kadar topçu atışlarıyla taciz edilen halk zor durumda kalmış ve 5 inci Tümenin taarruzu da Fransız birlikleri tarafından önlenmiştir. 30 Kasım'da **Goubeau** Fırkası Antep çevresinde aldıkları tedbirler ile yeniden şehri topçu atışları ile halkı yıldırma-ya çalışmış ve arkasından şehrin teslimini istemiştir. Öne sürülen şartlarda ise yine önceki bildirimler gibi; bütün silahların teslimi, Fransız hâkimiyetinin kabulü, istihkâm ve siperlerin yakılması istenmiştir.

Ancak **Özdemir Bey** ise verdiği cevapta "*Isteklerinizin kabulü mümkün değildir. Buraya hariçten gelmiş asker yoktur. Tamamı Antep'in öz evlatlarıdır. Bizim için müdafaa ve şerefli bir ölümden başka yol yoktur."*

5 Aralık'ta düşman yeniden top atışları ile şehre büyük zararlar vermiş, Antep halkı açlık ve cephanesizlik yüzünden büyük bir direniş gösterememiş, bundan istifade eden düşman şehrin muhasarasını daha da sıklaştırmıştır.

Ancak 18 Aralık'ta General Goubeau Fırkasının Antep'ten ayrılmak zorunda kalması üzerine 19 Aralık'ta 2. Kolordu birlikleri hazırlıklarını tamamlamış ve düşmana saldırması beklenirken, aniden düşman birlikleri 23 Aralık günü **Dülüksü Boğazı** muntikasına saldırmıştır. Milli kuvvetler hazırlıksız olmasına rağmen burada kuşatılmadan kurtulmayı başarmış ve kuzeyindeki tepelere çekilmeyi gerçekleştirmiştir.

27 Aralık günü Antep'in muhasarasına yardım için 5. Tümenin ileri harekâtı, düşmanın şiddetli topçu atışlarıyla durdurulmuştur. 9. Tümen ise **Karataş** istikametinde ilerleyerek **Salavat** tepelerini almış, düşman iki ateş arasında kalmasına rağmen iyi dayanmış ve Antep halkına yiyecek ve cephane yardımı yapılmasını engellemiştir⁵².

Ocak ayı başlarında Antep'de açlık korkunç bir durum almasına ve sıkıntılar yaratmasına sebep olmuştur. Ankara'ya durumun vahameti bildirilmesi üzerine kuşatmanın yarılması için 2. Kolordu'nun taarruzu uygun görülmüş ve bu maksatla 6 Ocak 1921 günü Sam Köyü'nde toplantı yapılmıştır.

18 ve 19 Ocak günleri 9. ve 5. Tümenlerin saldırıları durdurulmuş geri çekilmek zorunda kalınmıştır. Fransız birlikleri de ağır kayıplar vermesine rağmen Antep hattı Türk birlikleri tarafından yarılamamış ve şehire yardım ulaşamamıştır.

30 Ocak – 6 Şubat 1921 günleri arasında yeniden düşmana çıkış plânları yapılmış ve 6 Şubat gecesini saldırıya geçmiş, hattı yaran 400 kişi çıkış hareketinde muvaffak olmuşlardır. Geri kalan halk ise gediklerin hemen kapatılması dolayısıyla çıkamamışlardır.

Bu arada iâşe yardımı yapıldığı takdirde savunmaya devam edeceklerini bildiren Antep halkına, Fransızlara karşı kahramanca müdafaası ve onlara karşı koymasından dolayı 6 Şubat 1921 tarihinde

⁵² Fahri Belen; *Türk Kurtuluş Savaşı*, s. 260–263.

T.B.M. Meclisi tarafından çıkarılan 93 sayılı kanunla "Gaziantep" adı verilmiştir⁵³.

8-9 Şubat 1921'de Fransız askerlerinin şehre gerekli desteğin gelmemesi sebebiyle işi kolaylaşmış ve Antep şehri Fransız ordusu tarafından işgal etmiştir. Bu durum bütün Türkiye'de teessürle karşılanmış, çeşitli protestolar ile Fransa kınanmıştır. Fransız ordusu bu çatışmalar sonunda şehri tamamen harap etmiş, toplam 8 bin bina yakılıp yıkılmış, şehir oturulamayacak hale getirilmiştir. Ayrıca sonuçta 7 bin kadar şehit, bir o kadar da yaralı verilmiştir⁵⁴.

Neticede büyük bir şevk ve vatan sevgisi ile düşmana amansız mücadele vermiş olan Antep halkının bu sıkıntıları 10 ay daha sürmüştür ancak, Antep halkının en büyük kazancı vatan sevgisinin en üstün kavram olduğunu bütün dünyaya duyurması yanında "Gazilik" şerefini almaları olmuştur. Nihayet düşman 10 aylık işgalden sonra 25 Aralık'ta şehri terk etmek zorunda kalmıştır.

SONUÇ

Kilis halkı, 8 Şubat 1921 günü Antep şehrinin Fransız ordusu tarafından işgaline rağmen Antep savunmasına elinden geldiği kadar maddi ve manevi yardımları yapmış, kurulmuş olan Kuva-yi Milliye ordusuna insan ve para yardımını esirgememiş bir beldemizdir. Nitekim Süvari Yüzbaşı Kamil Bey yukarıda da belirtildiği gibi Kilis'te ilk milli kuvvetlerin kurulması ve teşkilatlanmasını yapması bu başarının sağlanmasında ne derece önemli olduğunu ortaya koymuştur.

Fransa, İngiltere'den sonra bu bölgeyi kolayca işgal edeceğini zan etmiş, bunda yanıldığını çok kısa zamanda anlamıştır. Kilis'liler memleketlerinin Fransız ordularınca işgaline rağmen bütün sıkıntılar

53 Geniş bilgi için bkz. Sadettin Gömeç; *Milli Mücadelede Gaziantep*, s. 11-96: "Gaziantep mad.", c. 4, Y.A., s. 2982; Ergün Aybars; *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, C. 1, s. 256-259.

54 Şinasi Çolakoğlu; *Kilis Direniş-Kurtuluş ve Sonrası*, s. 228-230.

içinde milli birliklerin yanında verdikleri bilgiler ile muharebelerde başarılı olmalarında büyük katkısı olmuştur. Nitekim Seve Boğazı'nda şiddetli bir çarpışmalarında **Kilisli Sakıp Bey** ve birliğin **Kurtkulağı** bölgesinde büyük kahramanlıklar göstermesi ve gelecek takviyelerin geçmesini bir müddet daha önleyebilmeleri, daha sonra **Kızılburun** ve **Kerte** muharebelerinde, bütün mücadele boyunca Kilis Kuva-yi Milliyesi başarılı bir müdafaa muharebesi göstermesi, olayın seyriinin değişmesinde en büyük etken olmuştur. Bu bakımdan Antep müdafaasının başarılı olmasında büyük payı kahraman Kilis halkına borçludur.

Antep müdafaası milli imanımızın ateşlendiği ve vatan ve millet sevgisinin doruğa çıktığı önemli mücadelelerimizden birisi olmuştur. Bu mücadele Türk milletinin yabancı boyunduruğu altında kalamayacağı, hürriyet ve istiklaline düşkünlüğün en güzel belirtisidir. Silahımızın olmadığı zaman kalbimizdeki din, vatan ve millet aşkının ne maddi güçlere sahip milletleri yeneceğinin en güzel tezahürüdür.

Maraş, Urfa, Antep ve Kilis Milli Mücadelemizin ilk ışıklarıdır. Bu ışığı söndürmek isteyenler, karşılarında daima çelik iradeli bir milleti bulmuşlardır. Bu millet tıpkı Çanakkale muharebelerinde olduğu gibi onları yine yanıltmıştır.

Ancak emperyalist Batılı Devletlerin çıkarları Türk milletini yoketmek, Balkanlardan ve Anadolu'dan tamamen atmak için gösterdikleri çaba bir defa daha yok edilmiş, haçlı zihniyetine yeniden bir darbe daha vurulmuştur. Antep ve Kilis bölgesindeki kahramanlık destanları Milli Mücadelemizin başarıya ulaşacağıın ilk müjdesi olması bakımından tarihteki şerefli yerinin daima gelecek nesillere en canlı ve sıcak bir şekilde aktarılması, rahmetle anılmaları bu topraklar için şehit olanların kanlarının boşuna dökülemediğinin en güzel belirtisi olacaktır.

Türk milleti çok zor günler geçirmiş ve pek çok fedakârlıklardan sonra bu günlere gelmiştir. Nitekim Antep şehrinin Ocak 1921 tarihlerinde açlık son haddine gelmiş, 25 bin nüfuslu şehirde zengin, fakir eklemek arar durumda kalmış, tatlandırılmış zerdali çekirdeği tank taşı

altında ezilerek elde kalan un kepeğe katılarak ekmeğe yapılmaya çalışılmıştır. Açlık o derece ile gitmiştir ki bazı semtlerde kedi ve eşek etlerinin yenildiği, sağlık malzemelerinin bulunmamasından salgın hastalıkların başladığı, neticede; top tüfekle galip gelemeyen halka açlık galip gelmeye başlamıştır. Bu bakımdan Antep, Kilis ve çevresindeki bu mücadelelerin tarihimizin ibret sayfaları olduğunu hiç bir zaman aklımızdan çıkarmamız lazımdır.

Çok sıkıntılı günler geçiren bu millet eski günleri unutmamalı, çelen ızdıraplı günler genç nesillere aktarılmalı, hatırlatılmalı, böylece milli birlik ve beraberliğimize kastedenlere karşı fırsat vermemek için düşman iyi tanıtılmalı ve bilinçlendirilmeleri sağlanmalıdır.

Bugün bu topraklar, hepimize yetecek durumdadır. Yeter ki oyunlara gelmeyelim. Birliğimizi bozmak isteyenlere daha duyarlı olalım. Aksi takdirde bir daha böyle varlıklı ve mutlu günleri kaybetmemiz çok uzak değildir.

Kuva-yi Milli ruhunu daima canlı tutup bu kahraman beldemizin göstermiş olduğu insan üstü gayretler ile düşmanı mağlup ettiğini, en gelişmiş silahlar ve üstün insan gücünün istiklâl fikri ve vatan millet aşkıyla düşmanlarımızın mağlup edileceklerini, minarelerinde ezan seslerinin eksilmediği bir ülkede yaşamının şerefini duymanın, ecadımıza lâıyk bir millet olduğumuzu daima hatırlatmalıyız.

O zaman oyunlara gelmeyiz ve bölünmeden ayaklarımızın üstünde başımız dimdik yaşamaya hak kazanırız. Son zamanlarda vatanımızı parçalamak ve milli birliğimizi bölmek isteyen dış güçler ve onların içimizdeki maşaları yine sahnelerde sergilenmektedir. Bunların oyunlarına gelmemek için milletimizin ne güç şartlarda vatani, dini ve istiklali için şehitler verdiğini, tarih boyunca bu tuzaklara düştüğü ve her seferinde pek çok kan akıtarak bağımsızlığını kazanmayı başardığını unutmaması lâızımdır. Ancak bizler diyoruz ki rahmetli Mehmet Akif'in dediği gibi: *"Yüce Allah bu millete bir daha bir istiklal savaşı göstermesin"*.